

Конспект лекції №1

ТЕМА № 1. РИЗИК ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Міжпредметні зв'язки: Зв'язок із елементами знань і умінь таких навчальних дисциплін як Дисципліна «Інформатика», «Моніторинг ІТ-технологій», «Макроекономіка», «Економіко-математичне моделювання».

Мета лекції полягає у формуванні в студентів системи знань з поняття ризик, його функцій та джерел, а також класифікації ризику.

План лекції

1. Поняття про ризик.
2. Складові економічного ризику.
3. Функції та джерела економічного ризику.
4. Класифікація ризиків.
5. Особливості економічного ризику в сучасних умовах діяльності суб'єкта господарювання (СЛАЙД 1).

Опорні поняття: ризик, економічний ризик, функції ризику, джерела ризику, класифікація ризику.

Інформаційні джерела:

Основна та допоміжна література:

1. Абрамов С.И. Оценка риска инвестирования // Экономика строительства. №12, 2006. – с. 2 – 12.
2. Балабанов И.Т. Риск – менеджмент. – М.: Финансы и статистика, 2006.
3. Бондар Н. М. Методичні матеріали до практичних занять з дисципліни “Теорія економічних ризиків” (для бакалаврів). — К.: МАУП, 2006. — 36 с
4. Вітлінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті. – К.: ТОВ “БорисфенМ”, 2006. – 336 с.
5. Воропаев Ю.Н. Оценка риска аудита и бизнеса // Бухгалтерский учёт, - 2006. - №6. – С. 27.
6. Грядовая О. Кредитные риски и банковское ценообразование // Российский экономический жур-нал. – 2005. - №9.
7. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 312 с.
8. Жигло А.Н. Расчёт ставок дисконта и оценка риска // Бухгалтерский учёт. – 2006. - №6. – С. 41.

9. Комаринський Я., Яремчук І. Фінансово – інвестиційний аналіз. Навч. Посібник. – К. Українська енциклопедія. – 2006. – 298 с.
10. Кононенко А.Ф., Холезов А.Д., Чумаков В.В. Принятие решений в условиях неопределённости // ВЦ АН СССР. – М., 2001. – 197 с.
11. Конспект лекцій з дисципліни «Ризикологія» (для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності 6.050100 «Економіка підприємства») / Уклад.: М.В. Прокопенко – Харків, 2010 р.
12. Куракина Ю.Г. Оценка фактора риска в инвестиционных расчётах // Бухгалтерский учёт. – 2006. - № 6. – С. 22-27.
13. Кучеренко В.Р., Карпов В.А., Карпов А.В. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навчальний посібник. – Одеса, 2011.
14. Нейман Дж.фон, Могенштерн О. Теория игр и экономическое поведение. – М.: Наука, 1970.
15. Нікбахт, Гроппеллі А. Фінанси. – К.: Вік; Глобус. – 2002. – 382 с.
16. Омаров А.М. Предприимчивость и хозяйственный риск: Отраслевое и территориальное управление в условиях перестройки. – М.: Система, 2001. –154 с.
17. Первозванский А.А. Финансовый рынок: расчёт и риск. – М.: Инфра, 2004. – 192 с.
18. Райзберг Б.А. Предпринимательство и риск. – «Знание». Новое в жизни, науке и технике. – 2002. - № 4.
19. Райс Т., Койли Б. Финансовые инвестиции и риск. Пер. с англ. – К.: Торговоиздат. Бюро, 1005. – 592 с.
20. Севрук В.Т. Банковские риски. – М.: Дело ЛТД., 2005. – 72 с.
21. Хорин А.Н. Оценка предпринимательского риска // Бухгалтерский учёт. – 2004. - № 5. – С.
22. Черкасов В.В. Деловой риск в предпринимательской деятельности. – К.: ООО «Издательство Либра», 2006. – 160 с.
23. Ястремський О.І. Моделювання економічного ризику. – К.: Либідь, 2002. – 176 с.
24. Ястремський О.І. Основи теорії економічного ризику: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: “АртЕк”, 2007. – 248 с.

Інтернет ресурси:

Навчальне обладнання, ТЗН, презентація тощо: ноутбук, проектор, мультимедійна презентація.

ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ ЛЕКЦІЇ

1. Поняття про ризик

В умовах ринкової економіки ризик є ключовим елементом підприємництва. У Законі України “Господарський кодекс України” сказано, що підприємництво – це самостійна ініціатива, систематична на власний ризик діяльність, спрямована на виробництво продукції, виконання

робіт, надання послуг і здійснення торгівлі з метою одержання прибутку. Однак процес прийняття відповідальності одночасно є й процесом прийняття на себе ризику. Отже, здатність і готовність до ризику – якість, що притаманна підприємцю.

В умовах політичної й економічної нестабільності міра ризику значно зростає. У сучасних умовах розвитку економіки України проблема посилення ризиків дуже актуальна, що підтверджується даними про зростання збитковості підприємств промисловості. В економічній літературі спостерігається неоднозначність у трактуванні рис, властивостей і елементів ризику, у розумінні його змісту, співвідношення об'єктивних і суб'єктивних сторін.

Розмаїтість думок про сутність ризику пояснюється, зокрема, багатоаспектністю цього явища, практично повним його ігноруванням в існуючому господарському законодавстві, недостатнім використанням у реальній економічній практиці й управлінській діяльності. Крім того, ризик – це складне явище, що має безліч неспівпадаючих, а іноді протилежних реальних основ.

Розглянемо деякі існуючі підходи до трактування категорії “ризик”. У словнику Вебстера “ризик” визначається як “небезпека, можливість збитку чи втрат”. У словнику Ожегова “ризик” визначається як “можливість небезпеки” чи як “дія наудачу в надії на щасливий результат”. Як показує аналіз, у літературі значно поширене судження про ризик як про можливість небезпеки чи невдачі. Аналогічне положення склалося і в економічній літературі. У книзі “Фінансовий менеджмент” дається таке визначення.

Ризик – це імовірність виникнення збитків чи недоодержання доходів порівняно з прогнозованим варіантом (СЛАЙД 2).

У книзі “Ризик у сучасному бізнесі” відзначається:

Під **ризиком** прийнято розуміти імовірність (погрозу) втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоодержання доходів чи поява додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності.

Найповніше визначення ризику наведено в книзі “Ризик і його роль у суспільному житті”: **Ризик** – це діяльність, пов’язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, у процесі якого мається можливість кількісно і якісно оцінити імовірність досягнення передбаченого результату, невдачі і відхилення від мети.

Таким чином, категорію “ризик” можна визначити як небезпеку втрати ресурсів чи недоодержання доходів порівняно з варіантом, розрахованим на раціональне використання ресурсів. У зазначених визначеннях виділяється така характерна риса ризику, як небезпека, можливість невдачі. Однак усі ці визначення не охоплюють усього змісту терміна “ризик”. Для повнішої характеристики визначення “ризик” доцільно виявити поняття “ризикова ситуація”, оскільки воно безпосередньо поєднане зі змістом терміна “ризик”. Поняття ризикової ситуації можна визначити як поєднання, сукупність різних обставин і умов, що створюють певну

обстановку для того чи іншого виду діяльності. Іншими словами саме сукупність умов і обставин створюють ризикову ситуацію і виступають причинами ризику (рис. 1.1) (СЛАЙД 3).

Рис.1.1. Об'єктивні та суб'єктивні причини ризику

Ризикова ситуація пов'язана зі статичними процесами; її супроводжують три одночасних умови:

- наявність невизначеності;
- необхідність вибору альтернативи (при цьому варто мати на увазі, що відмовлення від вибору також є різновидом вибору);
- можливість оцінити імовірність здійснення вибраних альтернатив.

Слід зазначити, що ризикова ситуація якісно відрізняється від ситуації невизначеності. Ситуація невизначеності характеризується тим, що імовірність досягнення результатів подій чи рішень стосовно цих подій у принципі не має одностайної альтернативи.

Отже, ризикову ситуацію можна схарактеризувати як різновид невизначеності, коли настання подій імовірно і може бути визначене, тобто в цьому випадку об'єктивно існує можливість оцінити імовірність подій, що приблизно виникають внаслідок сумісної діяльності

партнерів по виробництву, дій конкурентів чи супротивника, впливи природного середовища на розвиток економіки, впровадження науково-технічних досягнень і т. ін.

Створення ризикової ситуації обумовлено наступними чинниками:

- непередбачені зміни у внутрішніх і зовнішніх умовах діяльності;
- наявність альтернативних рішень;
- імовірність виникнення збитків;
- імовірність одержання додаткового прибутку.

Названі чинники є зовнішньою характеристикою виникнення ризикової ситуації. Але управління цією ситуацією здійснюється суб'єктом, який має певні особливості, а саме:

- суб'єкт, що робить вибір з декількох альтернатив, має в розпорядженні об'єктивні імовірності одержання передбачуваного результату, що ґрунтуються, наприклад, на проведених статистичних дослідженнях;
- імовірності настання очікуваного результату можуть бути одержані на підставі суб'єктивних оцінок, тобто суб'єкт має справу із суб'єктивними ймовірностями;
- суб'єкт у процесі вибору і реалізації альтернативи володіє як об'єктивними, так і суб'єктивними ймовірностями.

Для того щоб зняти ризикову ситуацію, суб'єкт робить вибір і прагне реалізувати його. Цей процес знаходить своє вираження в понятті "ризик", що існує як на стадії вибору рішення (плану дій), так і на стадії його реалізації. І в тому і в іншому випадку ризик представляється моделлю зняття суб'єктом невизначеності, способом практичного вирішення протиріччя при неясному (альтернативному) розвитку протилежних тенденцій за конкретних обставин.

Загальний висновок за темою лекції

Ризик – об'єктивна необхідність, він органічно пов'язаний з фундаментальними інститутами сучасного суспільства. Джерела ризику досить різноманітні: науковотехнічний прогрес, кон'юнктура ринку, внутрішня та зовнішня політична ситуація, погодні умови, наявність корисних копалин, природа людини та багато інших. У практичній діяльності ризики можуть бути настільки великими, що здатні зупинити виробничу роботу, змусити підприємця відмовитися від здійснення операцій, що вимагають великих початкових інвестицій і часу. У той же час наявність фактора ризику є для підприємця сильним стимулом для постійного здійснення режиму економії, змушує його ретельно аналізувати рентабельність проектів, розробляти інвестиційні кошториси, наймати відповідні кадри.

Завдання для самоконтролю:

1. Які чинники зумовлюють необхідність проблем, пов'язаних з ризиком?

2. У чому полягає сутність основних підходів до визначення ризику як економічної категорії?
3. За яких умов виникає ризикова ситуація?
4. Які характерні риси притаманні ризиковій ситуації?
5. У чому полягає сутність економічного ризику?
6. У чому проявляється суперечливість як риса ризику?
7. З чим пов'язана альтернативність ризику?
8. Яку роль відіграє невизначеність як риса ризику?
9. Чи пов'язані між собою основні риси ризику та його функції? Обґрунтуйте свою відповідь.
10. Схарактеризуйте основні джерела ризику і умови його виникнення.
11. Що виступає критерієм розподілу ризиків на статистичні і динамічні?
12. У чому полягають причини виникнення комерційного ризику?
13. У чому полягають причини виробничого ризику?
14. Який вид ризику виникає при здійсненні фінансового підприємництва чи фінансових угод? У чому полягає його сутність?
15. У чому полягає принципова різниця між економічними, фіскальними та соціально-політичними ризиками?
16. Чому ризик у підприємстві – це фінансова категорія?
17. Які особливості притаманні ризикам, зумовленим сучасним станом розвитку вітчизняних підприємств?

Укладач: _____ Васьків О. М. _____
(підпис) (ПІБ, посада, науковий ступінь, вчене звання)